

ISTORIE CONTEMPORANĂ

coordonată de

Prof. univ. dr. VASILE PUȘCAȘ

© Editura Școala Ardeleană

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel 0364-117.252; 0728.084.801

e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro, redactie@scoalaardeleanacluj.ro

Difuzare: tel/fax 0364-117.246; 0728.084.803

e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro, esadifuzare@gmail.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BREAZU, ION

Universitatea Românească "Regele Ferdinand I" din Cluj / Ion Breazu ; ed. îngrij. și st. introd. de Vasile Pușcaș. - Cluj-Napoca : Editura Școala Ardeleană, 2019

ISBN 978-606-797-391-4

I. Pușcaș, Vasile (ed. ; pref.)

37

Imagine coperta I: Ilustrație preluată din *Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj pe anul școlar 1931/1932*, Cluj, Institut de arte grafice Ardealul, 1932.

Editor: Vasile George Dâncu

Coperta: Eduard Grecu

Corectură și tehnoredactare: Andrei Doboș

Ion Breazu

Universitatea românească „Regele Ferdinand I” din Cluj

Ediție îngrijită și studiu introductiv de
Vasile Pușcaș

Cluj-Napoca, 2019

Sofronie, G., 96
 Spârchez, Tiberiu, 98
 Stanca, C., 56
 Stanciu, V., 56, 110
 Steed, Wickham, 140
 Stelian, Toma, 58
 Stret, Ioan G., 97
 Szadeczky, J., 143
 Ștefănescu-Goangă, Florian, 8,
 89, 102, 129, 154
 Șuluțiu-Sterca, Alexandru, 31
 Tănăsescu, I., 108
 Tătaru, Coriolan., 56, 99
 Teodorescu, I., 58
 Teodorescu, R., 106
 Thomas, Pierre, 101, 133
 Todoran, D., 123
 Trefort, Agoston, 46
 Trevorow, R., 135
 Țeposu, Emil, 100
 Țițeica, G., 58
 Ulrich, F., 135
 Ureche, C., 100

Ursu, Ion, 6, 60, 105
 Valentin, A., 115
 Valkhoff, Marius, 136
 Vătășescu, I. A., 27, 95, 138
 Vâlsan, G., 110
 Vendryés, J., 135
 Volterra, V., 136
 Vuia, Romulus, 106, 155
 Watson, W. Seton, 140
 Wilhelm II, împărat, 42
 Wilson, Woodrow, 28
 Wopika, Ch., 65
 Zaciu, Mircea, 9, 10
 Zepletnlek, Z., 136

Cuprins

<i>Ion Breazu, istoric al Universității din Cluj</i> (de Vasile Pușcaș)	5
<i>Notă asupra ediției</i>	21
Discursul d-lui Ion Breazu, delegatul foștilor studenți ai Universității (20 octombrie 1930)	23
<i>Universitatea românească „Regele Ferdinand I” din Cluj</i>	25
I. Universitatea românească din Cluj	28
II. Universitatea maghiară din Cluj	35
III. Întemeierea și organizarea Universității românești din Cluj	52
IV. Desvoltarea organismului universitar	68
V. Desvoltarea și înzestrarea spațiului universitar	79
VI. Activitatea didactică	90
VII. Activitatea științifică	94
VIII. Biblioteca Universității și bibliotecile institutelor, seminariilor și laboratoarelor	112
IX. Studenții	119
X. Relațiile internaționale ale Universității românești din Cluj	132
XI. Universitatea românească din Cluj și personalitățile minoritare ale Ardealului	141

XII. Funcțiunea socială și națională a Universității din Cluj.....	149
XIII. Universitatea românească în refugiu.....	157
XIV. Încheiere	165
Anexe. Scurtă retrospectivă statistică.....	167
<i>Indice de nume</i>	169

Lucrarea aceasta a fost redactată, din însărcinarea Senatului Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj, de către d. Ion Breazu, conferențiar la Facultatea de Litere a acestei instituții. Dsa s-a folosit de materialul strâns dela mai mulți colaboratori, în vederea unei monografii, ce va apărea în curând, condusă de d. Prof. Silviu Dragomir, privitoare la 25 de ani de activitate a Universității; precum și din următoarele izvoare: *Anuarele Universității din Cluj* (1919-1942), *Fête de l'inauguration de l'Université roumaine de Cluj*, București, 1920, O. Ghibu, *Universitatea Daciei Superioare*, în lucrarea colectivă *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, București, 1929, în volumul II, p. 945-956; același, *La a douăzecea aniversare a Universității Daciei Superioare*, Cluj, 1938; I. Crăciun, *Activitatea științifică la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, în primul deceniu, 1920-1930*, Cluj, 1935; *Serbările de zece ani ale Universității* (lucrarea tipărită în parte, dar nepusă încă în circulație); J. A. Vătășescu, *L'Université roumaine réfugiée de Cluj. Réorganisation, creations et activité*, Sibiu, 1944 – precum și alte cercetări pentru informații de detaliu.

I. Universitatea românească din Cluj

Introducere

Clujul este capitala Ardealului, provincie care, la 1 Decembrie 1918, a decis, pe baza dreptului de autodeterminare proclamat de Președintele Wilson, să se unească cu România. Acest drept a fost exercitat, în acea memorabilă zi, în mod liber, spontan și masiv, de către reprezentanții cei mai autorizați ai Românilor, populația majoritară a acestei provincii, care aparținuse până atunci Ungariei. Într'adevăr, după statistica din 1930, ultima care s'a făcut în condiții obiective și ale cărei rezultate au fost publicate, din 5.548.400 de locuitori, câți avea Ardealul și părțile lui anexe, unite cu România, 3. 206. 261 (adecă 57, 9%) sunt Români, 1. 353. 675 (24, 4%) Unguri, 543. 622 (9, 3%) Germani, 178. 124 (3, 2%) Evrei, iar restul alte naționalități²⁰.

Dintre toate națiunile reprezentative care locuiesc Ardealul, cea mai umilită, batjocorită și exploatată în trecut, atât din punct de vedere politic, cât și social, economic și cultural, au fost Românii. Pe timpul regimului feudal, care a durat în această provincie mult timp după suprimarea lui în Europa, națiunea română nici măcar nu făcea parte dintre națiunile recunoscute de autoritatea de stat; când, mai ales după revoluția din 1848, ea și-a afirmat cu energie crescândă

²⁰ După statistica oficială maghiară din 1910, proporția era următoarea: Români 2.830.240 (53, 2%), Unguri 1.166.296 (31, 6%), Germani 565.116 (10, 7%), alte naționalități 204.150 (3, 3%). Total: 5.263.602.

dreptul la viață, a fost dusă împotriva ei o neostoită și abil organizată luptă de împilare și desnaționalizare, în spatele căreia se ascundea intențiunea de a păstra pe seama Ungurilor și a Germanilor cele mai importante poziții sociale și economice. Au fost întemeiate astfel și întărite, prin tot felul de privilegii, în mijlocul maselor compacte de Români, în mod nefiresc, orașe locuite în cea mai mare parte de Unguri și Germani. Românii nu se puteau stabili între zidurile acestor adevărate cetăți decât cu enorme dificultăți și cu pericolul de a-și pierde naționalitatea, la care au ținut totdeauna cu o dârzenie nezdruincată. Un rasism *avant la lettre* a fost principiul de care s'au condus naționalitățile privilegiate ale Ardealului față de poporul românesc, rasism care a înveninat adânc raporturile dintre neamurile conlocuitoare în această provincie, împiedecând progresul lor. La început, el a stăpânit numai cele câteva capete de baroni și grofi; cu timpul, el a fost inoculat însă, mai ales din officinele Budapestei, posedată de ideea „statului milenar maghiar”, până și celui din urmă funcționar și mic burghez ungur. Românii erau considerați de aceștia națiune inferioară, incapabilă de cultură, buni doar de întors brazdele țărinilor și de păscut animalele.

Dar poporul român din Transilvania a dat repetate dovezii, nu numai de aptitudinile lui culturale, ci și de voința de a și le pune în valoare. Dacă n'am ținea seama decât de civilizația sa populară, apreciată de toți cercetătorii obiectivi, și ar fi de ajuns pentru a justifica aceste aptitudini; el și le-a dovedit însă cu prisosință și prin afirmarea pe planul major al culturii, fie prin ceea ce a putut realiza în acest domeniu, în condiții deosebit de vitrege, la el acasă, fie prin contribuția sa la organizarea și creația științifică și culturală a fraților din

Respect pentru dăbura, și că prin exemplarele de elită pe care le-a dat altor popoare. „Națiunea noastră nu este inferioară nici uneia din națiunile Transilvaniei, nici prin virtute, nici prin știință, nici prin experiență în afaceri” – declara, într’un memoriu către împăratul Austriei, căreia aparținea atunci Transilvania, episcopul Inochențiu Micu Klein, acela care a inaugurat, în întâia jumătate a secolului al XVIII-lea, lupta Românilor pentru drept. Mai ales după revoluția din 1848 – cea mai viguroasă afirmare de conștiință politică a Românilor –, această dorință a fost pusă mai presus de toate, fiind convinși nu numai că au o misiune de împlinit, ci că lupta pentru cultură este cea dintâi și cea mai puternică armă în lupta pentru cucerirea drepturilor. Rezultat al acestor străduințe este marele număr de școli rurale, susținute în cea mai mare parte din contribuția mulțimilor țărănești, cele câteva instituții pentru creșterea preoților și învățătorilor, precum și câteva școli secundare, întreținute din aceleași resurse modeste ale Bisericii naționale românești. În jurul lor s’a înfiripat o vie mișcare culturală, care, dacă era preocupată mai presus de toate de răspândirea luminii în masele populare, nu neglija nici treptele superioare ale creației științifice și artistice. Dovadă este marele număr de cărți și publicații periodice editate; dovadă bogatele biblioteci, muzee și asociații pentru cultură pe care le-au întemeiat.

Românii au fost însă tot mai convinși că aceste trepte superioare nu pot fi atinse decât prin crearea unei universități în limba națională. De aceea, n’au încetat să o ceară încă dela începutul secolului al XIX-lea, din memorabilul an 1848 în mod mai precis, atât dela curtea din Viena, cât și dela guvernele din Budapesta. Paralel cu aceste demersuri, ei luau tot felul de inițiative pentru dobândirea unei universități –

sau măcar a unei academii de drept, căci lupta pentru drept interesa înainte de toate, fie prin donații particulare, fie prin subscripții publice. Iată-l pe Avram Iancu, eroul revoluției de la 1848, testându-și întreaga avere, în 1850, în acest scop; asemenea lui a făcut Mitropolitul Șuluțiu, prin testamentul său dela 1867. Colecte, însoțite de o vie propagandă, a inițiat, în diferite rânduri, Asociația Culturală ASTRA, întemeiată la 1861, instituția cu ramificații în întreg Ardealul. Eforturi frumoase în entuziasmul lor, dar condamnată la insucces. Din punga secătuită de lupta pentru viață și de impozite a unei țărâni și a unei modeste burghezii nu se putea crea și susține aparatul atât de vast al unei universități. Pentru aceasta, aveam nevoie, în împrejurările de atunci, și de sprijinul masiv al statului, fie de minificanța unor capete încoronate, fie de dărnicia colectivă a unor magnați. Statul nu era însă al nostru; prinții și magnații cu atât mai puțin. Porțile așezămintelor de cultură întemeiate de ei se deschideau arareori pentru fiii poporului român, de cele mai multe cu prețul pierderii neamului și al trecerii în sânul claselor exploatare.

În aceste împrejurări, aceia dintre Români care simțeau în ei vocația științifică se consumau în modestele noastre centre culturale, în jurul câtorva școli amintite sau treceau Carpații pentru a se încadra în viața culturală și științifică a României libere. De fapt, Românii ardeleni au avut un mare rol în organizarea și dezvoltarea învățământului de toate gradele din Principatele românești, despărțite mai întâi, unite mai apoi în 1859. E destul, credem, să amintim câteva momente și câțiva reprezentanți mai de seamă din această lungă serie de dascăli pribegi pentru a ne da seama de contribuția lor la efortul pentru cultură al întregului neam românesc. Învățământul

românesc din Muntenia a fost întemeiat de ardeleanul Gheorghe Lazăr, care a dus dincolo de Carpați întreg spiritul luminat și progresist al veacului al XIX-lea. Trei ardeleni: Aug. Treb. Laurian, Ion Maiorescu și Florian Aron au avut în mâna lor, în calitate de inspectori, în preajma anului 1848, soarta întregului învățământ din această provincie. În acel mare an, toți acești dascăli au luptat cu luciditate și curaj pentru ideile noi. De aceea, reacțiunea care a urmat i-a expulzat pe toți dascălii ardeleni din Muntenia, pe motivul că, „în loc să se mărginească a preda școlarilor moralul învățăturilor trebuincioase, s’au abătut dela datorie cu luare de parte la cauza revoluționară”; în locul lor, ministerul cerea numirea unor „Români pământeni, după vechiul obicei... care să nu poată fi abătuți dela creștineasca datorie a omului”. Expulzarea a durat însă puțin timp, căci învățământul nu se putea lipsi de puteri atât de numeroase și de pline de zel. Iată-i deci chemați, nu numai la școalele din orașele și orașelele de provincie, ci și la cele două începuturi de universități, dela București și Iași. Astfel, din cei patru profesori ai Școalei Superioare de Litere din București, întemeiată la 1863, pentru ca la 1864 să fie transformată în universitate, trei sunt ardeleni – A. T. Laurian, Ion Maiorescu și Florian Aron. Întâiul dintre ei va conduce timp de 18 ani (până în 1882) Facultatea de Litere, în calitate de decan, pentru ca alți 19 ani (dela 1898 la 1919, cu o întrerupere de 2 ani) să fie urmat în această demnitate de un alt ardelean, slavistul Ion Bogdan. Din cei 11 profesori ai universității din Iași, la inaugurarea ei, în 1859, cinci erau ardeleni. Cel mai stimat dintre ei, Simeon Bărnuțiu, invitat și el să ocupe demnitatea de rector, a fost mentorul revoluției din 1848 a Românilor ardeleni. Ideile formulate de el, lapidar și patetic, în marele discurs dela 15 mai 1848, au format temelia juridică

a revendicărilor politice și sociale ale Românilor ardeleni, dela acel mare an încoace. Toate domeniile cercetărilor științifice au fost ilustrate în mod strălucit de acești ardeleni pribegi. Am amintit mai sus numele slavistului Ion Bogdan. Prin disciplina sa științifică riguroasă, prin iubirea sa de adevăr – virtuți recunoscute de cercurile științifice europene –, prin deschiderea orizontului cercetărilor slave prea puțin adâncite până atunci la noi, el a dat o nouă temelie cercetărilor noastre istorice. Un alt ardelean, Titu Maiorescu, a fost una dintre cele mai reprezentative figuri intelectuale ale României libere. După strălucite studii la Viena, Giessen și Paris, ajunge la vârsta de abia 24 de ani, rector al universității din Iași, profesor de filosofie al universității din București (1874), pentru ca între 1892-1897 să reprezinte, într’un mod inegalat, demnitatea de rector al acestui așezământ. Prin pasiunea lui de cercetător al adevărului, prin conștiinciozitatea cu care și-a îndeplinit însărcinările didactice, prin darul cu care știe să descopere și să cultive aptitudinile elevilor, prin marile lui calități de orator, a fost profesorul care a contribuit în cea mai mare măsură la ridicarea nivelului învățământului nostru universitar, un model respectat și astăzi de numeroși admiratori. Cu toate că în viața politică, unde a jucat un mare rol, a avut idei conservatoare-evoluționiste, prin energia și inteligența cu care a luptat pentru așezarea adevărului la temelia culturii noastre, a contribuit în cea mai mare măsură la spulberarea unor prejudecăți dăunătoare și la așezarea noastră pe drumul progresului. Altul, Victor Babeș, profesor la Facultatea de Medicină a Universității din București (1874-1926), a fost tipul ideal al omului de știință, dedicat cu desăvârșire cercetărilor. În domeniul bacteriologiei, el a făcut descoperiri apreciate de știința universală. Când în 1900 s’a întemeiat la București

Institutul antirabic care-i poartă numele, el a cerut ca însuși statul român „să-și creeze o bază vitală științifică”. Ovid Densusianu, profesor la Universitatea din București (1897-1938) și Sextil Pușcariu, profesor, începând din 1906, la Universitatea din Cernăuți, mai apoi cel dintâi rector al universității românești din Cluj, au dat cea mai mare strălucire studiilor privitoare la limba română, fiind autorități recunoscute în filologia romanică. Toți aceștia au fost aleși, destul de timpuriu, membri ai Academiei Române, în întemeierea (1866) și dezvoltarea căreia Românii ardeleni au avut un mare rol. Ion Bianu a organizat, în cadrele acestui așezământ, cu o pricepere și stăruință remarcabile, cea dintâi bibliotecă a țării. Aceștia au fost, în domeniile lor, mărimi de primul rang. În jurul lor s’ar fi aflat oricând, fie dintre emigranți, fie dintre cei rămași acasă, un număr suficient de profesori și cercetători cu care să se poată organiza o universitate românească a Ardealului. Noi nu aveam însă mijloace pentru a o întemeia; și chiar dacă le-am fi aflat, ea n’ar fi fost îngăduită. Ungurii și-au rezervat pentru ei acest drept, îndepărtându-se însă, dela început, dela adevărata ei menire, de templu al adevărului și al progresului.

II. Universitatea maghiară din Cluj

În anul 1867, pierzând războiul cu Prusia, Austria a fost nevoită să facă pactul dualist cu Ungaria. În schimbul renunțării la independența ei absolută, Ungaria a primit mari avantajii. Unul dintre ele, cel mai grav în consecințe, a fost pierderea autonomiei Ardealului și încorporarea lui în statul „istoric” al Coroanei Sfântului Ștefan. Naționalitățile din această provincie, îndeosebi Românii, adevărații cei mai numeroși – căci Germanii (Sașii și Șvabii) s’au bucurat mereu de protecția Vienei – s’au trezit astfel din nou pradă furiei desnaționalizatoare a Budapestei, împotriva căreia au dus, la 1848, o cumplită revoluție. Pentru a da iluzia că noua patrie maghiară va fi un paradis al dreptății etnice și sociale, parlamentul maghiar a votat, în 1868, legea pentru „egala îndreptățire a naționalităților”, de libertatea căreia Ungurii au făcut totdeauna mare caz, dar care, prin voitele ei impreciziuni, n’a fost decât un program de maghiarizare de lungă durată, dar cu atât mai sigur în rezultat. Limba română a fost eliminată treptat din administrație și înlocuită cu limba maghiară. Aceasta din urmă a fost introdusă însă ca obiect de învățământ obligatoriu, mai întâi în școlile primare (1879), apoi în cele secundare (1883), până și în grădinițele pentru copii mici (1891). Acestea erau toate școlile confesionale, susținute, în cea mai mare parte, de țărănimea românească. Ele erau departe de a satisface avântul spre cultură al Românilor, din an în an mai mare. Bine știa acest lucru conducerea de stat maghiară, de aceea a întărit cu gra-

și mari avantajii școlile confesiunilor maghiare (catolice și protestante) și, mai ales, a întemeiat un mare număr de școli, de toate gradele, în sânul populației românești, toate cu limba de predare maghiară. Dar să ascultăm graiul cifrelor: în Ardeal și în regiunile anexe, care s'au unit cu România, existau, în 1918, 207 școli secundare de stat și confesionale (licee cu opt clase, gimnaziile și școli civile cu 4 clase, școli normale, școli comerciale etc.) cu limba de propunere maghiară, 19 cu limba de propunere germană și numai 17 cu limba de propunere românească. După statistica oficială maghiară din 1914, dintre elevii liceelor din această provincie, 14.001 erau Unguri (în sânul lor se cuprindeau și Evreii, care toți vorbeau limba maghiară și frecventau școlile maghiare) și numai 4.383 Români. Dintre aceștia nu aveau loc în liceele cu limbă de propunere română decât 1.694, restul de 2.698 fiind nevoiți să se înscrie la liceele ungurești. Care era consecința inexorabilă a acestei situații? Până când numărul elevilor români creștea, să zicem în progresie aritmetică, al elevilor maghiari și al celor care trebuiau să se înscrie la școlile maghiare creștea în progresie geometrică. Numărul elevilor maghiari creștea căci statul le crea numeroase avantajii; și, chiar fără ele, ei se înmulțeau, pentru că puteau să urmeze mai cu ușurință aceste școli, fiind în majoritate fiii nobilimii, funcționărimii, ai marelui și micului burghezii, locuitori mai ales la orașe, deci în apropierea institutelor de învățământ. Români, pe lângă faptul că locuiau la sate și traiul la orașe era mai costisitor pentru ei, erau majoritatea fii de țărani, cu resurse foarte modeste. Este adevărat că cei mai merituoși se bucurau de burse și ajutoare, puse la dispoziție de câțiva donatori generoși. Dar ele erau nu numai puține, dar și neîndestulătoare pentru întreținere, astfel că

un mare număr de elemente valoroase au fost nevoite să se mulțumească cu clasele primare. De obicei, se face mare caz când în biografia unui om mare se constată greutățile de ordin material pe care a trebuit să le învingă pentru a-și face educație. Cel puțin 60% din elevii români ai școlilor secundare din fosta Ungarie ar putea să ofere episoade bogate pentru astfel de biografii. A fost o luptă aprigă pentru cultură, în care, ca în toate luptele, au fost și numeroase înfrângerii, elevi care-și zdruncinau sănătatea în locuințe proaste și lipsiți de hrană suficientă, părinți care-și pierd uneori întreaga agoniseală a unei vieți de trudă pentru a-și vedea copiii ajunși. Dar au fost și victorii și mai ales o severă și sigură selecțiune a elementelor de valoare.

O consecință a acestei situații era, cum aminteam mai sus, zăgăzuirea progresului social și economic al Românilor. Nu vrem să afirmăm prin aceasta că Români din Transilvania n'au progresat deloc. Conștiința lor politică în creștere, solidaritatea lor de fier, achiziționarea de pământ a țăranilor, munca aprigă i-a ajutat să se sâlțeze din mizeria generală în care gemeau înainte de 1848. O mare dorință de progres a cuprins toate straturile sociale ale acestui popor. Perspectivele erau însă mereu întunecate. Până la 1848, progresul era împiedecat de latifundiari, majoritatea fiind unguri, care posedau pământul țării. Ei și-au păstrat un rol preponderent și după această dată; lovitură de grație le-a fost dată de abia prin reforma agrară înfăptuită de regimul românesc. Dar alături de ei își făcea loc tot mai mult marea și mica burghezie, a funcționarilor, comercianților, meseriașilor și industriașilor, cel mai mulți Unguri, Germani și Evrei. Orașele, cu resursele lor economice, cu marile lor posibilități de progres erau ale lor și, prin acest sistem, tot mai mult ale lor.

Germanii înșiși, vechi cetățeni încă cu privilegiile, au pierdut numeroase poziții în aceste orașe. Ce să mai spunem atunci de Români? Prin progresul industriei, comerțului și al organizării de stat, aceste orașe au luat o mare dezvoltare începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În loc să devină însă focare de progres în mijlocul satelor, prin sistemul de educație schițat mai sus, ele erau într-o perpetuă și crescândă dușmănie cu acestea, dușmănie cu atât mai acută cu cât temeiurilor ei de ordin economic se alăturau cele de ordin etnic.

Dar pentru a asigura dominația maghiară în fața unei naționalități care se ridică tot mai impetuos, școlile secundare nu erau suficiente. Trebuia creată instituția care formează elita acestei burghezii, trebuia întemeiată o universitate. Ea avea mai întâi menirea de a suprima încercările de învățământ superior existente – Ardealul avea atunci o academie de drepturi și o școală de chirurgie cu limba de propunere maghiară la Cluj și o academie de drepturi, cu limba de propunere germană la Sibiu și, în același timp, îndepărtate pretențiunile naționalităților după o universitate, îndeosebi ale Românilor, care deveneau și mai stăruitoare, și mai îndrăznețe. Iată-l deci pe baronul Eötvös, ministru al Instrucțiunii în guvernul dela Budapesta, unul din autorii principali ai pactului dualistic, preocupat, încă din 1868, de ideea unei universități maghiare a Ardealului. Drept sediu al ei a fost desemnat Clujul, oraș întemeiat în parte de Germani, maghiarizat însă cu desăvârșire și devenit unul din cele mai puternice centre maghiare din întreaga Ungarie, loc de petrecere îndeosebi al nobilimii, care-și avea aici palatele. Confesiunile maghiare: romano-catolică, reformată și unitariană își aveau aici vechi și puternice institute de învățământ.

Aici au ființat, cu mari întreruperi și fără de un avânt deosebit, trei universități maghiare (între 1581-1605, 1698-1703 și 1776-1873, aceasta din urmă mai mult un liceu superior), toate cu vădite scopuri de prosetism religios. Aici a fost întemeiată, în 1859, Uniunea Muzeului Ardelean, care se adresa la început tuturor naționalităților, dar pe care Ungurii au pus dela început stăpânire. Ea și-a format o bibliotecă, precum și colecții de documente, piese arheologice și de științe naturale, care puteau ajuta învățământului universitar, statul, la rândul său, îmbogățindu-le prin grase subvenții.

După multe ezitări, universitatea a luat ființă în 1872, prin legea nr. XIX. La cele patru facultăți ale ei – Drept, Medicină, Litere și Științe, și mai târziu o secție de Farmacie – au fost numiți, de către Ministrul Instrucțiunii, fără nici un concurs sau control de specialiști, 40 de profesori. O mare parte din ei nu aveau nici măcar titlurile academice necesare pentru o astfel de funcțiune. Astfel, la Facultatea de Litere, din cei șapte profesori Unguri (restul erau Slovaci sau Șvabi maghiarizați), nici unul nu avea doctoratul. De aceea, și l-au acordat ei înșiși – și încă *honoris causa* – printr-o simplă decisiune a Consiliului Facultății (7 decembrie 1872). Universitatea nu avea localuri potrivite și nici aparatul necesar unui serios învățământ universitar. Ea a fost creată, după propria mărturisire a unora dintre conducătorii ei cei mai autorizați, cu scopuri politice, nu științifice. Astfel, Ștefan Apáthy, fost rector al ei, mărturisise în 1903, cu o sinceritate isvorită, de bună seamă, din dorința de a îndrepta o stare de lucruri intolerabilă: „Universitatea din Cluj s’a înființat din motive politice. Trebuințele științifice și culturale au fost întrebuintate numai ca pretext. Totul s’a făcut fără nici o pregătire, în lipsa oricăror mijloace materiale și, la multe facultăți, în lipsa